

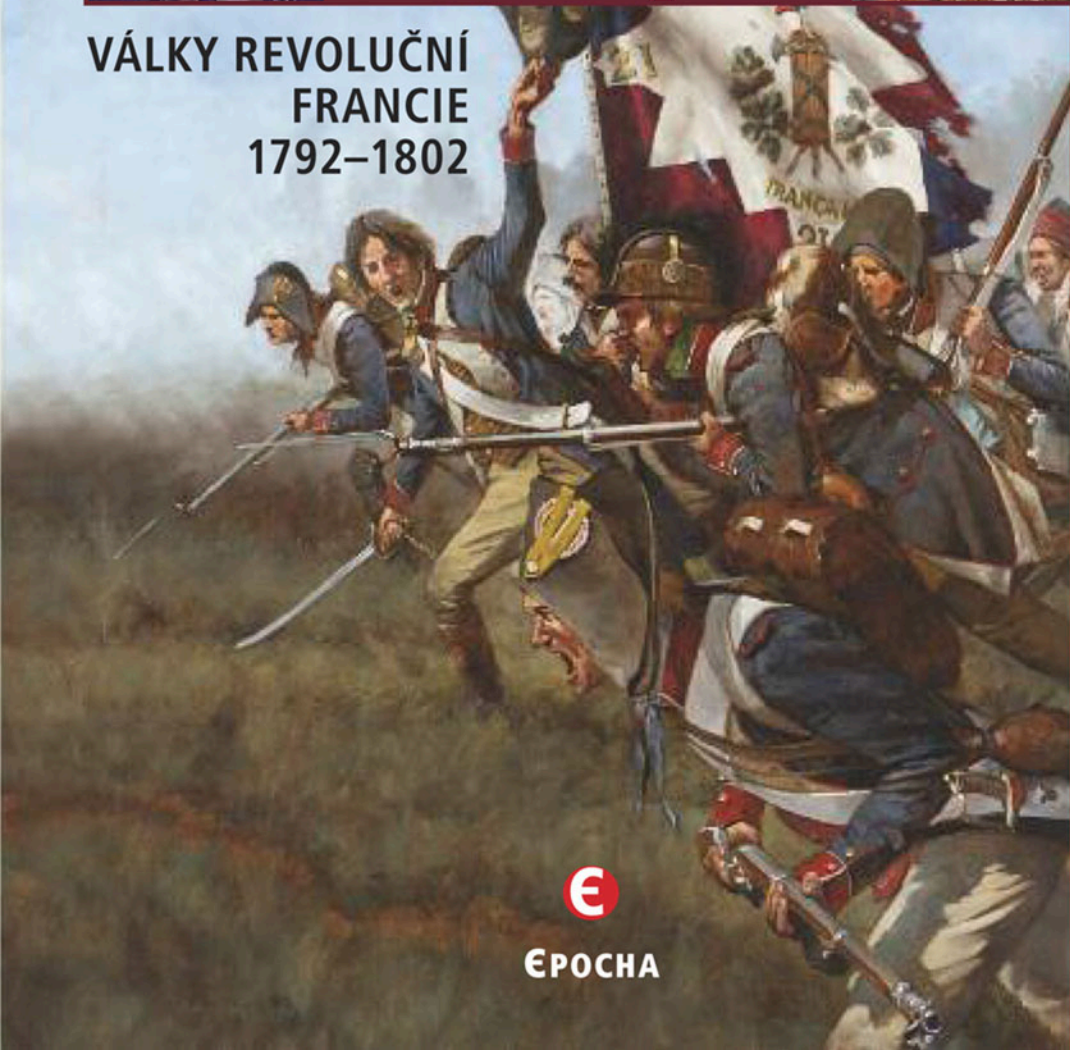
MICHAL ŠTOVÍČEK

Francie proti Evropě

VÁLKY REVOLUČNÍ
FRANCIE
1792–1802

EPOCHA

POLOZAPOMENUTÉ
EDICE
Polozapomenuté
války
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

PhDr. Petr Hofman (Nakladatelství Epoque)

prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. (FF UK, Ústav světových dějin)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita v Liberci)

PhDr. Karel Richter, CSc. (Klub autorů literatury faktu)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

BELGICKO-HOLANDSKÁ A RÝNSKÁ FRONTA

English Miles
0 20 40 60 80

ITALSKÉ VÁLČIŠTĚ 1796 - 1800

POLOZAPOMENUTĚ
VÁLKY

EDICE

MICHAL ŠTOVÍČEK

Francie proti Evropě

VÁLKY REVOLUČNÍ
FRANCIE 1792–1802

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Michal Šťovíček, 2017

Cover © Keith Rocco, 2017

Cover Art © Karel Kárász, 2017

Drawings © Martin Ďásek, Michal Šťovíček, 2017

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, 2017

ISBN (pdf) 978-80-7557-348-3

OBSAH

Rok 1792: převrat ve vojenských dějinách Evropy	9
Cesta k válce.	10
Armády znepřátelených monarchií.	21
Vlast je v nebezpečí!	36
Podivná bitva u Valmy	45
Na Rýně a za Rýnem: boj o levý břeh	52
Belgicko–nizozemská fronta: první úspěšná ofenziva	55
Alpská fronta a Itálie: anexe Savojska a Nice.	61
Válka na moři: flotily vyplouvají.	65
Rok 1793: proti všem.	75
První koalice	76
Armáda roku I a II: k armádě nového typu.	84
Proti vnitřnímu nepříteli: vzpoury na západě a na jihu.	100
Na Rýně a za Rýnem: úspěšná obrana Alsaska	120
Belgicko–nizozemská fronta: zastavená koaliční ofenziva	125
Alpská fronta a Itálie: Piemontsko-sardinské království se nevzdává	139
Válka v Pyrenejích: španělský nástup.	141
Válka na moři: chabý pokus o dobytí Sardinie	147
Rok 1794: odvrácená katastrofa	151
Situace na začátku roku	152
Proti vnitřnímu nepříteli: teror ve Vendée	155
Na Rýně a za Rýnem: relativní klid.	161
Belgicko–nizozemská fronta: dobytí Belgie a vpád do Nizozemska	163
Alpská fronta a Itálie: omezená ofenziva v Piemontu	180
Válka v Pyrenejích: osvobození Roussillonu a vpád do Španělska.	184
Válka na moři: britský slavný 1. červen	192
Rok 1795: daří se i nedaří.	201
Situace na začátku roku	202
Proti vnitřnímu nepříteli: Bretaň, Vendée, Paříž	206
Na Rýně a za Rýnem: válka bez Pruska	217
Belgicko–nizozemská fronta: dobytí Nizozemska	226
Alpská fronta a Itálie: promarněná šance na mír	230
Válka v Pyrenejích: nerozhodný výsledek	238

Válka na moři: zimní křižování	243
Roky 1796–1797: vítězství, které nikdo nečekal	247
Výchozí situace	248
Armáda v roce IV: druhý amalgám	251
Na Rýně a za Rýnem: dvě ofenzivy se špatným koncem.	254
Alpská fronta a Itálie: italské tažení generála Bonaparta	284
Válka na moři: irská výprava, Velká Británie proti francouzským spojencům	306
Roky 1798–1799: znovu na pokraji katastrofy	315
Druhá koalice	316
Armáda roku VI: Jourdan-Delbrelův zákon	323
Proti vnitřnímu nepříteli: znovu Bretaň a Vendée	327
Egyptské dobrodružství: orientální sen a skutečnost.	333
Na Rýně a za Rýnem: neúspěšná ofenziva, úspěšná defenziva	353
Belgicko–nizozemská fronta: britsko-ruská expedice	369
Alpská fronta a Itálie: poslední vítězné tažení A. V. Suvorova	377
Válka na moři: skorováška se Spojenými státy americkými, druhá irská výprava, Korfu	394
Roky 1800–1802: od války k míru.	401
Výchozí situace	402
Armáda v roce VIII: s novým vrchním velitelem.	407
Proti vnitřnímu nepříteli: Saint-Domingue.	413
Egyptské dobrodružství: konec francouzského Egypta.	423
Na Rýně a za Rýnem: rozhodnutí na hlavní frontě.	430
Alpská fronta a Itálie: italské tažení prvního konzula	447
Válka na moři: Malta, Kodaň, Algeciras	457
Mírová jednání: války končí	465
Příloha I – Přehled francouzských revolučních armád a jejich velitelů	474
Příloha II – Chronologie významnějších bitev.	489
Chronologie	494
Literatura	498

Rok 1792: převrat ve vojenských dějinách Evropy

CESTA K VÁLCE

K válce Evropy či alespoň její části proti Francii se začalo bezprostředně schylovat od roku 1791. Všechny evropské monarchie sledovaly vývoj událostí po pádu Bastily zprvu zdrženlivě a ne bez jistého škodolibého uspokojení – za trampotami Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty se již těšily na celkové oslabení Francie, která takto zmítána vnitřními problémy přestane zasahovat do evropské politiky. Evropští autokraté tedy vcelku zachovávali klid a zpočátku žádná válka nehrozila. Francie ostatně již v roce 1790 vypověděla dosavadní spojenecké smlouvy a o rok později Ústavodárné shromáždění vyhlásilo, že „francouzský národ nikdy nepovede válku s dobovatelskými cíli“.

Pro hlavní evropské mocnosti byly kromě toho francouzské záležitosti druhořadou starostí. Velká Británie právě přestala válčit se Španělskem. Sama byla už dlouho konstituční monarchií, pádu absolutistické monarchie v těsném sousedství se tudíž nijak nelekla a revoluci naopak vpodstatě uvítala – vnitřně rozložená Francie jí přestávala konkurovat a překážet v námořním obchodu...

Tehdejšímu císaři Svaté říše římské národa německého Leopoldovi II. jako přirozenému vůdci feudální Evropy nepůsobila starosti ani tak Francie jako Osmanská říše (Turecko) a polská otázka, stejně jako jeho spojenkyni-protivnici, matičce carevně Kateřině II. Carevna stále válčila s Turkem, sice zároveň nabádala ke křížové výpravě proti pařížským „anarchistům“, ale nehnula pro ni prstem, a její snahy urvat Polsko pro sebe se vrcholně nelíbily ani pruskému králi Fridrichu Vilémovi II., ani císaři Leopoldovi II. Což oba posledně jmenované monarchie posléze sblížilo.

Prusko-rakouské vztahy byly tehdy stále ještě poznamenány nepřátelstvím z dob sedmileté a „bramborové“ války a jakákoli shoda mezi oběma mocnostmi se zdála nemožná. Rakousko se v osobě císaře Leopolda II. zároveň alespoň navenek přiklánělo spíše k udržení dobrých vztahů s Francií na základě spojenecké smlouvy z roku 1756, než ke spojenectví s nedávným urputným rivalem. První demokratické reformy ve Francii římského císaře nijak nevydělily, s určitými reformami v Rakousku začal již jeho předchůdce Josef II. a sám Leopold

byl ve srovnání s ostatními panovníky relativně liberálního či alespoň benevolentního smýšlení. Římská říše měla přitom přímo ve Francii jeden zvláštní, takřka osobní či dynastický zájem – francouzská královna byla přece sestrou panujícího římského císaře Josefa II. (zemřel 1790) a po něm nastoupivšího Leopolda II. Dopisovala si tajně s oběma císařskými bratry a její zuřivě protirevoluční názory posléze Leopolda II. neblaze ovlivnily, stejně jako měly katastrofální dopad na běh dalších událostí i na její vlastní osud...

Záležitosti dostaly spád záhy po nezdařeném pokusu francouzské královské rodiny o útěk do Malmédy, jejím zadržení ve Varennes 21. 6. 1791 a eskortovaném návratu do Paříže.

Evropským panovníkům v té chvíli již přestalo záležet na pouhé osobě Ludvíka XVI., taková Velká Británie se přece už dříve také zbavila několika svých králů či královen, ale v sázce nyní byla samotná odvěká instituce monarchie, u evropských dvorů zavládla všeobecná obava ze špatného příkladu, který dával francouzský lid ostatním národům... Největší obavy měli pochopitelně právě přímí sousedé Francie – Rakousko a Prusko. Proto rakouského i pruského monarchu nakonec spojil strach z revoluční nákazy, pruský král navíc určitě doufal i v nějaké územní zisky.

V té době se již v zahraničí zdržovala početná obec francouzských royalistických emigrantů se střediskem v německé Koblenci kolem králova bratra hraběte d'Artois, která začala sestavovat vlastní ozbrojené síly a nepřestávala agitovat a naléhat na cizí panovníky – především na rakouského a pruského – aby razantně zasáhli do francouzských záležitostí.

Císař Leopold II. i pruský král Fridrich Vilém II. posléze uvěřili ujišťování emigrantů, že nějakých 100 tisíc vojáků revoluci hravě potlačí, a když nakonec v červenci 1791 přece jen uzavřeli neformální spojení, sešli se na saském zámku Pillnitz a 27. 8. 1791 podepsali tzv. Pillnitzskou deklaraci:

„Jeho Veličenstvo císař a Jeho Veličenstvo král pruský vyslyšeli přání vyslanců Pana prince a hraběte d'Artois a společně vyhláší, že situaci, v níž se nyní nachází Jeho Veličenstvo král francouzský, považují za předmět společného zájmu všech evropských panovníků. Doufají, že tento zájem bude zajisté uznán mocnostmi, které jsou žádány

o pomoc a tudíž neodmítnou použít neúčinnějších prostředků, aby francouzskému králi umožnily upevnit v naprosté volnosti základy monarchické vlády vyhovující stejnou měrou panovnickým nárokům i blahu Francouzů. Tehdy a v tomto případě jsou výše zmíněná Veličenstva rozhodnuta použít rychle a ve vzájemné shodě síly nezbytné k dosažení předkládaného společného cíle. V mezidobí vydají svým vojskům náležitě rozkazy, aby byla připravena zahájit činnost.“

Deklarace údajně obsahovala i tajné články, podle nichž Rakousko nemělo bránit pruským nárokům na část Polska, jimiž by si Fridrich Vilém II. popřípadě kompenzoval náklady na předpokládané vítězné vojenské tažení – kdyby Ludvík XVI. na zaplacení neměl... Nešlo ovšem ještě o žádné vyhlášení války Francii, nýbrž o čistě formální projev panovnické solidarity. Deklarace nespécifikovala žádná konkrétní opatření, avšak zároveň již do určité míry výhrůžná byla a měla pařížské radikály zastrašit. Hrozba silou přitom byla podmíněna spoluúčastí celé Evropy a právě tato výhrada byla úspěšným vyhubavým manévrem císaře Leopolda II., který se do války nijak nehrnul – ostatní mocnosti se totiž prozatím na společné intervenci odmítly podílet, a naděje francouzských royalistů tak zůstávaly nenaplněny.

Deklarace původně nebyla zamýšlena jako veřejné prohlášení, avšak bleskurychle se rozšířila a ve Francii zapůsobila jako bomba: byla první známkou zahraniční podpory francouzskému králi a královně od pádu Bastily. Zklamaní emigranti dokázali deklaraci alespoň šikovně prezentovat jako ultimátum Francii. V Paříži byla považována za provokaci, a přestože byla za dané situace navýsost opatrná, radikální levice jejím prostřednictvím rozjitřila vlastenecké city a nadšením, zároveň podnítila nenávist k monarchii, emigrantům a zejména k „Rakušance“ Marii Antoinettě. Což byl právě opačný účinek, než který signatáři deklarace zamýšleli vyvolat.

Do války se ovšem začalo volat již dříve právě ve Francii, neboť země již rok žila v trvalém strachu z ozbrojeného konfliktu. Bylo totiž zřejmé, že proklamovaný všeobjímající mír bude nesnadné zachovat, jelikož nové zásady, o něž se revoluce opírala, byly v rozporu s tehdejšími mezinárodními právy. Třeba již v prosinci 1790 oznámilo Ústavodárné shromáždění německým knížatům, že Alsasko – věčný předmět francouzských i německých územních nároků – je francouzské, a to

nikoli jako kořist, nýbrž z vůle jeho obyvatel! Nová Francie se tak dostala do střetu s monarchistickou diplomacií a s tradičním právem, založeným nikoli na vůli obyvatel, nýbrž absolutistických vládců staré Evropy...

Francie přijala 3. 9. 1791 svou první ústavu, jíž se změnila v konstituční monarchii a o účelnosti a vhodnosti války se v Zákonodárném shromáždění debatovalo od října 1791 až do dubna 1792. Majoritní skupina girondistů (levicových poslanců pocházejících většinou z kraje Gironde kolem Bordeaux) se již v předchozím Ústavodárném shromáždění domnívala, že revoluce se udrží, jedině pokud se tvrdě a metodicky postaví evropským monarchům, přinutí je vyhnat ze svých území francouzské emigranty a zároveň odhalí zrádce v okruhu královského dvora. Zároveň idealisticky věřili v obrozené poslání revoluce pro celou Evropu: „Nastala chvíle nové křížové výpravy: křížové výpravy za všeobecnou volnost“ (poslanec Jacques Pierre Brissot, 31. 12. 1791).

Nebezpečí spatřovali v první řadě v houfujících se ozbrojených emigrantech, kteří vytrvale osnovali plány na invazi a holedbali se, že s pár vojáky vyženou „tu bandu agitátorů“ z Paříže. I když nebezpečí z této strany bylo zatím nevelké, bylo možno očekávat, že počty emigrantů a jejich agresivita porostou, a otázka emigrantů se tak dostala do popředí poslaneckých debat.

Girondisté dosáhli v listopadu 1791 přijetí dvou dekretů proti emigrantům, jimiž se jim hrozilo prohlášením za nepřátele země a konfiskací jejich dosavadních držav a majetku, pokud se okamžitě nevrátí do Francie.

Národní shromáždění (do 1. 10. 1791 se nazývalo Ústavodárné, pak do 20. 9. 1792 Zákonodárné resp. Legislativní) zároveň 29. 11. 1791 vyzvalo trevírského arcibiskupa a kurfiřta, aby ze svých území, tj. z Koblence štvavé emigranty vyhnal. V opačném případě mu hrozilo sankcemi, přestože byl vazalem římského císaře!

Ludvík XVI. hrál dvojí hru. Dekret proti emigrantům sice v souladu s ústavou vetoval, ale ke všeobecnému překvapení souhlasil s dekretem proti trevírskému kurfiřtovi a ve shromáždění veřejně oznámil, že kurfiřtovi přikáže, aby do 15. 1. 1792 ozbrojené emigranty ze svých držav vyhnal, jinak že bude považován za nepřítel Francie. Nyní se jeho

náhlé válkychtivosti zalekli i stoupenci konstituční monarchie mezi revolucionáři, tzv. feuillanti (politická skupina odštěpivší se od klubu jakobínů a nazývaná podle svého sídla v bývalém klášteře cisterciácké kongregace feuillantů), neboť se na rozdíl od girondistů domnívali, že revoluce ke svému přežití potřebuje mír, a obávali se reakce Vídně. Ludvík XVI. byl přítom až do podzimu 1791 proti válce, avšak později pochopil, že ukončit jeho strážně a obnovit jeho dřívější postavení může jen ozbrojený zásah zvenčí. Věděl o personálním i morálním rozkladu francouzské armády a věřil tedy pevně v její porážku. Jednomu svému bývalému ministrovi napsal: „Místo občanské války bude válka politická, a věci se tak značnou měrou obrátí k lepšímu. Fyzický a morální stav armády je takový, že nějaké tažení nezvládne ani z poloviny.“

Ludvík XVI.

Začal proto válečnou stranu mezi revolucionáři pokrytecky podporovat a spoléhal na ni o to víc, oč váhavější byl Leopold II., který zůstával věrný své politice slovního zastrašování bez použití síly. S císařem nepohnuly ani prosby drobných německých knížat, která přišla o své alsaské državy (markrabí bádenský, kníže nassavský,

Leopold II.

arcibiskupové trevírský a mohučský), ani francouzská anexe papežských držav Avignonu a hrabství Venaissin v září 1791. Proto na ultimátum trevírskému kurfiřtovi reagoval pouze důrazným potvrzením Pillnitzské deklarace, avšak zároveň oznámil, že pokud budou porýnská knížata napadena, poskytne jim pomoc. Tón oznámení již byl dosti vyzývavý a ve Francii vyvolal další vlnu patriotismu a válečnickosti, k níž se spolu s veřejným míněním přiklonil i dosud váhající politický střed, takže 25. 1. 1792 byl vydán dekret, jímž se císař vyzýval, aby vypověděl „veškeré smlouvy a dohody namířené proti svrchovanosti, nezávislosti a bezpečnosti národa“, tzn. hlavně svoji dohodu s pruským králem o společném postupu. Načež Leopold II. a Fridrich Vilém II. uzavřeli 16. 2. řádnou spojeneckou smlouvu a pruský král vzápětí 28. února oznámil, že jakýkoli vstup vojsk (tzn. francouzských) na území německých států bude považovat za *casus belli*.

Napětí dále eskalovalo, když 1. 3. císař Leopold II. nečekaně zemřel a jeho syn a nástupce František II. se okamžitě ukázal jako nesmiřitelný, rozhodný odpůrce jakéhokoli vyjednávání a jednoznačný aktivní nepřítel francouzské revoluce.

V Národním shromáždění se již 25. 1. 1792 probírala otázka spojeneckých smluv, avšak zastánci války se debaty nezúčastnili a rovnou prosadili zrušení dosavadní spojenecké smlouvy s Rakouskem z roku 1756 o vzájemné pomoci v případě napadení, která beztak již vývojem událostí pozbyla na významu. Girondisté přitom poněkud naivně spoléhali na představu, že Velká Británie a zejména domněle osvícené Prusko se v případné válce přidají k Francii proti Rakousku nebo alespoň zachovají neutralitu. Ministerstvo zahraničí vyslalo bývalého poslance Charlese Maurice de Périgord-Talleyrand do Londýna, aby tamní vládní činitele ujistil, že jim nic od nové Francie nehrozí, a zároveň dojednal nákup koní a požádal o půjčku, tj. o faktické spojení – podařilo se mu dojednat pouze neutralitu. K pruskému králi vyjel bývalý ministr války hrabě de Ségur, rovněž s cílem dosáhnout jeho neutrality, což se nepodařilo. Žádná z obou mocností se nechtěla s revoluční Francií jakkoli kompromitovat, Prusko naopak hodlalo dodržet čerstvou dohodu z 16. 2. s Rakouskem o společném vstupu do války. Jediná Británie nakonec zaujala vyčkávací postoj, a Francie se tím pádem ocitla v diplomatické izolaci.

Ve chvíli, kdy Rakousko odmítlo francouzské ultimátum z 25. 3., aby rozešlo emigranty v Porýní, se válka stávala nevyhnutelnou. Levicový poslanec Maximin Isnard prohlásil:

„Sdělně Evropě, že respektujeme zřízení jednotlivých říší, avšak budou-li kabinety cizích panovnických dvorů podněcovat k válce králů proti Francii, my podnikneme válku národů proti králům. Sdělně jí, že deset milionů Francouzů planoucích pro volnost, ozbrojených mečem, rozumem a výřečností, bude-li rozjitřeno, dokáže změnit tvář světa a otrást trůnem pod všemi tyrany.“ Ludvík XVI. sice ústavou pozbyl absolutistických práv, určitá moc mu však byla ponechána. Zůstával titulárním zástupcem Francie a jejího lidu, nadále mohl jmenovat ministry, vyslance, armádní velitele i vysoké hodnostáře a úředníky. Neměl sice již „právo války“, avšak Zákonodárny shromáždění smělo vyhlásit nepřátelství a zahájit nepřátelské akce, jen pokud je král o to oficiálně požádal.

Ludvík XVI. se 20. 4. 1792 dostavil na dopolední zasedání Zákonodárnyho shromáždění a nechal na něm zopakovat předchozí dlouhý referát tehdejšího ministra zahraničí generála Charlese François

Dumourieze, přednesený na královské radě, v jehož závěru bylo navrženo takto konkrétně podmíněné vyhlášení války (pravopisné odchylky ponechány). „Když rakouský panovnický dům z naší ústavy seznal, že Francie již nebude servilním nástrojem jeho ambicí, přísahal, že toto dílo rozumu zničí; zapomněl na veškeré služby, které mu Francie prokázala; a jelikož již nemohl francouzský národ ovládat, stal se jeho nesmiřitelným nepřitelem...

Leopold se sotva ohřál na císařském trůně, a přitom právě on se snažil neustále podněcovat všechny evropské mocnosti. Právě on osnoval na konferencích v Padově, Haagu a Pillnitzu proti nám nejzlobnější plány...

Právě Leopold podněcoval proti Francii následníka nesmrtelného Fridricha, před nímž jsme skoro čtyřicet let bránili rakouský trůn, věrni neprozřetelným smlouvám. Právě Leopold se prohlásil za vůdce ligy, která se snažila svrhnout naši ústavu. Právě on v oficiálních dokumentech, které Evropa odsoudí, volá část francouzského národa do zbraně proti svým spoluobčanům a snaží se svolat na Francii současně hrůzy války občanské i pohromy války zahraniční...

Vídeňský dvůr zároveň na nepřístojnou žádost basilejského biskupa vyslal vojenskou posádku do kraje Porentruy, aby si zajistil snadný přístup k departementu Doubs, čímž porušil územní celistvost basilejského kantonu a smlouvy, podle nichž náleží kraj Porentruy tomuto kantonu a pod ochranu Francie.

Vídeňský dvůr značně zvyšoval početní stavy svých posádek v Brisgaw (tj. Breisgau), a zároveň rozkazoval maršálovi de Bender, aby se svým vojskem vtáhl na území trevírského kurfiřta pro případ, že by na ně hodlali pochodovat Francouzi, aby rozehnali uskupení rebelantských emigrantů. Pravdou je, že vídeňský dvůr zdánlivě nařizoval trevírskému kurfiřtovi, aby jejich srocení rozehnal: je rovněž pravdou, že toto církevní kníže chvilkově předstíralo úmysl tato uskupení rozehnat, ale to vše bylo jen zdání... V Koblenci došlo opět k četným srocením, jejich sklady zůstaly nedotčeny a Francie v tomto podniku spatřovala zrádné pikle, hrozby a násilí...

Sire, z tohoto rozkladu vyplývá, 1° že rakouský panovnický dům fakticky porušil spojeneckou smlouvu z roku 1756; 2° že dohoda mezi mocnostmi inspirovaná císařem Leopoldem v červenci 1791

a potvrzená králem uherským a českým podle ultimativní nóty knížete de Kaunitz z 18. března 1791, namířené proti Francii, je formálním aktem nepřátelství; 3° že na písemné oznámení vašeho veličenstva, že bude pokládat za akt válečného stavu, pokud posel obratem nepřiveze rychlou a jasnou odpověď na obě depeše z 19. a 27. března, toto ultimátum odpověď nedává a rovná se vyhlášení války; 4° že v této chvíli je nutno přikázat panu de Noailles, aby se bez rozloučení vrátil do Francie, a přestat jakkoli korespondovat s vídeňským dvorem.

Vzhledem k tomu, že v celé ústavě není žádný článek opravňující krále k vyhlášení války, nýbrž naopak se v článku II, oddíl I hlavy III O výkonu zákonodárné moci praví následující: O válce lze rozhodnout pouze výnosem zákonodárného sboru, vydaným na králův formální a nezbytný návrh a králem schváleným; takto tedy nežádá král o radu, nýbrž podává formální návrh, který musí nutně předložit národnímu shromáždění.

Posléze vzhledem k tomu, že výslovným přáním francouzského národa je nestrpět žádnou potupu ani porušení ústavy, kterou si dal; že král svou přísahou na tuto ústavu se stal strážcem důstojnosti a bezpečí francouzského národa, se vyslovuji pro to, aby se jeho veličenstvo u vědomí spravedlivosti svých pohnutek dostavilo spolu se svými ministry do Národního shromáždění a navrhlo vyhlášení války Rakousku.“

Po tomto projevu král pronesl: „Právě jste vyslechli zprávu ze zasedání mé rady. Její závěry byly jednomyslně přijaty a já sám s nimi souhlasím. Odpovídá opakovaně vyslovenému přání národního shromáždění i určitého počtu občanů z různých departementů, které jsem vyslechl. Vyčerpal jsem všechny možnosti, jak zachovat mír. Nyní v souladu s ústavou před vás předstupuji s formálním návrhem na vyhlášení války králi uherskému a českému.“

Na což mu odpověděl předsedající:

„Sire, národní shromáždění nanejvýš pečlivě posoudí formální návrh, který mu předkládáte. Vaše veličenstvo bude písemně zpraveno o výsledku jeho rokování.“

Poté král zasedání opustil.

Na odpoledním zasedání pak byl přijat výnos:

„Národní shromáždění prohlašuje, že francouzský národ, věren zásadám posvěceným ústavou, že nikdy nepovede válku s dobytelskými

cíli a nepoužije své síly proti svobodě žádného lidu, chopí se zbraně pouze na obranu své volnosti a své nezávislosti, že válka, kterou je nucen vést, není válkou národa proti jinému národu, nýbrž spravedlivou obranou svobodného lidu proti nespravedlivé agresi ze strany jednoho krále; a poté, co posoudilo králův formální návrh a usneslo se na naléhavosti věci, vyhláší válku králi uherskému a českému.“

Rezoluce byla přijata 743 hlasy proti 7.

Válka byla vyhlášena „králi uherskému a českému“, neboť tato formulace přihlížela k tomu, že nový habsburský panovník František dosud nebyl korunován císařem římským, a shromáždění tím zároveň dávalo na vědomí, že nehodlá vést válku se všemi německými státy Svaté říše římské, nýbrž pouze s rakouským panovníkem.

Francouzská veřejnost očekávala konflikt již dlouho a zprávu o vyhlášení války přijala s klidem. Málokdo si uvědomoval nebo připouštěl, že armáda není na válku ani zdaleka připravena.

Všichni historikové 20. století bez rozdílu politických názorů připsali odpovědnost za válku s Rakouskem a Pruskem v roce 1792 téměř výhradně girondistům, avšak věc není tak jednoznačná a odpovědnost je nepochybně nutno rozložit na více subjektů a faktorů. V úvahu je nutno vzít vlažnost a slabost odporu k válce v jiných politických stranách či frakcích: dvojznačnou pozici dosud oslavovaného hrdiny revoluce La Fayettea a jeho stoupců i váhavost stoupců konstituční monarchie – feuillantů na pravici. Radikální levice byla názorově rozdělena: část jakobínů vedená Jacquesem Pierrem Brissotem byla pro válku, která měla exportovat revoluci, zároveň pomoci vyřešit ekonomické problémy a odhalit zrádné pikle královských manželů.

Robespierre byl zpočátku rovněž pro válku, ale pak si to rozmyslel, neboť válka podle něho byla vzhledem k ekonomickým problémům riskantní, pochopil také, že král spekuluje na porážku, a obával se předem i toho, že v případě vítězství by některý z populárních generálů pak mohl zatoužit po vojenské diktatuře. Jakmile však byla válka vyhlášena, začal ji bezvýhradně podporovat a podílet se na jejím vedení. K válce se rovněž přiklánělo veřejné mínění ovlivněné mýtem „rakouského komplotu“ a nenávisť k „Rakušance“ na trůně, stejně jako přetrvávající protirakouské nálady v důsledku válek 18. století a nově

i otevřené pobuřování a vyhrožování emigrantů hned za hranicemi země. Klíčovou úlohu sehrála i rakouská diplomacie svými zastrašovacími proklamacemi, po nichž sice nenásledovaly činy, ale které bylo možno snadno vykládat a prezentovat jako vážné ohrožení revoluce. Nehledě na válkychtivou náladu a silácké řeči pruského krále, disponujícího značnou vojenskou silou, s nímž jinak zdrženlivý Leopold II. nepřestával koordinovat své postoje. S nástupem Františka II. navíc veškerá rakouská zdrženlivost zmizela:

„Nastal čas postavit Francii před nutnost vykonat uložené nebo zahájit válku proti nám, nebo nám umožnit zahájit právem válku proti ní. Dal bych nicméně přednost tomu, aby se sama chopila iniciativy, aby tak mocnosti měly právo pokud možno dobýt území a oprávněně si je ponechat jako odškodnění za válečné výdaje...“

Toto manévrování a výhrůžky nakonec popuzovaly všechny vlastence a revolucionáře, kteří šmahem odmítali zahraniční vměšování do francouzských záležitostí a do nových způsobů, jimiž se tyto záležitosti řešily. Tehdy se také poprvé v článku Nicolase de Caritat, markýze de Condorcet v deníku *Chronique de Paris* objevil vzletný slogan: „Mír chýším, válku palácům.“

Odpovědnost za vyhlášení války tedy nenesla pouhá jedna skupina revolučních poslanců...